

АКАДЕМИЈА СТРУКОВНИХ СТУДИЈА ШАБАЦ
Одсек за медицинске и пословно-технолошке студије

ПОСЛОВНО ОКРУЖЕЊЕ

Зоран Јокић

Асистентица:

Јелена Јевтић

Студент:

9. ГЛОБАЛИЗАМ

"...у условима кризе капитализма верује се да је активна интервенција државе - а посебно централне владе - прави лек. Благонаклони јавни службеници, незаинтересовани стручњаци, требало би да преузму власт, коју су духом скучени, себични "економски ројалисти" злоупотребили..."

GEORGE REISMAN

Током 80.-их година прошлог века на западу дошло се до сазнања да је невидљива рука прогреса (тржишта) била много јача од видљиве руке назадовања (мешања државе у привредна кретања). Дошло се до закључка о неопходности свеукупних реформи везаних за "државу благостања", у смислу неминовности увођења конкуренције у области јавног сектора. Конкуренција би по мишљењу неолибералног концепта, требала да ће онемогући стварање огромне бирократије која тежи да се умножава оним чиме се храни¹.

9.1. Држава благостања

Међутим није све црно бело у погледу утицаја државе на привредна кретања, многи економски теоретичари полемисали су о економској улози државе у привреди земље, и то пре свега о последицама и оправданостима мешања државе у привредни живот једне земље. Став о улози државе у привреди као допуни тржишта и средства равноправне расподеле оствареног друштвеног бруто производа у потпуности се променила у доба велике економске кризе 1929. године, где је незапосленост порасла на 25% (у Америци), и пада друштвеног бруто производа на једну трећину у односу на 1929. годину. Држава је својим разним програмима типа: осигурање за случај незапослености, социјано осигурање, федерално осигурање депозита, федералне програме за субвенционисање пољпривредне производње и читавим низом других програма покушала отклонити последице несавршености тржишта.

Многобројни проблеми са којима се сусретала радничка класа у доба либералног капитализма, ниске наднице, лоши услови рада, непостојање института заштите права радника, огромно безнађе, непостојање мотивације за рад, социјалне напетости на једној страни као и циклични развој капитализма услед недовољног инвестирања на другој страни, још више су погоршавали ионако тешку ситуацију у држави. Тако да је држава почетком двадесетог века била принуђена да нешто коренито предузме. Деловање државних мера у почетку је дало добре резултате у погледу смањења непосредне беде и враћању наде и поверења јавности у боље сутра, пре свега због смањење незапослености.

¹ Новцем, узимајући из производње и усмеравање у непроизводне бирократске канале, што има за негативну последицу смањење производње, богатства нације, повећање потрошње, смањења запослености, одлива капитала, инфлације.

Међутим, ако се томе дода да су "...Циљеви били племенити, резултати разочаравајући. Расходи социјалног осигурања су скочили до неба, а систем је запао у велике финансијске недаће. Програми државног становања и урбаног развоја смањили су уместо да увећају стамбени фонд сиромашних. Јавна помоћ се повећава упркос расту запослености. По општем слагању, програм заштите је "збрка натопљена преварама и корупцијом...." Недостаци државе благостања огледали су се у томе да је на почетку програма од стране државе тих програма било мало, а пореских обвезника који те програме финансирају много и плаћали су малу суму.

Поред бројних успеха државе у отклањању привредних несавршености постоји и читав низ фактора који су довели у питање оправданост државног мешања у привредне токове, и дали повода све већем броју економиста да заговарају идеју бескомпромисног пропагирања неолибералног концепта управљања привредом. Ти, поменути фактори који су довели до популаризације неолибералне економске доктрине огледали су се у појави високих губитака у јавном сектору због ниске рентабилности, незапослености, ниске искоришћености капацитета и сл. Ограничавање јавног сектора, снижавање пореза бизнису, смањене регулативне економске функције државе, представљали су заправо нови талас који је требао да светску привреду ослободи многих нагомиланих проблема насталих у периоду тз. државног капитализма (мешовите привреде), тј. све је то требало да осигура шири простор за приватни капитал и приватну иницијативу.

9.2. Неолиберализам²

Улога државе у развијеним тржишним економијама прошла је дуг и еволутиван пут од меркантилизма, физиократизма, либерализма, па до државног капитализма и, на крају, до дерегулације која је спроведена у протеклих 20-ак година, а која је своје право лице показала у оквиру тачеризма и реганизма. Процес реформи пословног окружења огледале су се у следећем:

- Ради на приватизације јавног сектора, где држава смањује свој обим инвестирања као и величину јавног сектора;
- Мења се однос државе према монополима;
- Смањење дефицита буџета;
- Максимална популаризација тржишних механизма тј. конкуренције;
- Вођење рестриктивне антиинфлационе политике;

²Јокић З., (2007.), Магистарски рад „Реформа поште Србије у условима дерегулације поштанског саобраћаја“, Економски факултет у Београду, стр.62-69.

- Оцене да је ригидност надница у кретању наниже основни узрок растуће незапослености, на основу које се кренуло се у пројекат слабљења синдиката, и то на следећи начин:

- смањење заштите запослених и незапослених,
- ослабити синдикат,
- спровести дерегулацију у погледу државног регулисања услова и односа запошљавања.

По мишљењу неолибералиста, предузете мере би утицале на повећање конкуренције на тржишту радне снаге што би за последицу имало смањење реалних надница и подстицајно утицало на повећање запослености без повећања инфлације.

Улога државе у процесу дерегулације током осамдесетих година Kay i Vickers³ су дефинисали као "регулаторну реформу" у области начина регулисања јавне својине у области функционисања тржишта радне снаге. Та реформа се заправо састојала од следећа два елемента: 1) трансформације јавне својине у приватну тј. приватизација и 2) либерализације у што већем обиму.

Процес глобализације је повезан са појавом мултинационалних корпоратизација. Долазак транснационалних корпоратизација примораће домаћа предузећа да максимално рационално послују.

9.3.Глобализација

Глобализација као феномен почела се развијати крајем 70-их година можемо посматрати у ширем и у ужем смислу. У ширем смислу глобализацију можемо повезати са бројним променама као на пример промене у области економије, производних технологија, комуникацији, култури, религији. У ужем смислу глобализација се везује за развој економије на наднационалном нивоу. Не постоји општеприхваћена дефиниција глобализације, навешћемо неколико примера:

- Алфред Екс (председни Америчке комисије за међународну трговину) дефинише глобализацију као,, процес у којем технологија, економија, пословање,

³ Kay i Vickers, Regulatory in Britain, Economic Policy, 1988. стр. 286.

комуникација па чак и политика уклањају временске и просторне препреке које су некада раздвајале један народ.“⁴;

- Ен Кругер (ММФ) дефинише глобализацију на следећи начин: „Све води ближеј интеграцији света заједно са економијом а али не само с њом“⁵;
- Томас Фридман (колумниста New York times) дефинише глобализацију као „неумитну интеграцију тржишта, (националних) држава и технологија у досад невиђеној размери“⁶;
- Данијел Јергон, дефинише глобализацију на следећи начин: „Владе су изгубиле контролу над управљањем националним економијама, а тиме и способност да промовишу економски развој, заштите суверенитет и пројектују национални идентитет“⁷

Обележје економске глобализације је најупечатљивије везано за формирање мултинационалних корпорација. Развој мултинационалних корпорација и уопште развој економске глобализације условили су следећи догађаји:

- тржишне реформе у земљама попут Индије и Кине,
- пропаст комунизма,
- развој производних технологија,
- развој комуникација и транспорта,
- негативни ефекти државног интервенционизма.

Мултинационалне корпорације спремно су дочекале промене у земљама попут Индије, Кине као и пропасти друштвено-економског уређења земаља источног блока. Променама у поменутих земљама мултинационалне корпорације (МНК) имале су вишеструку корист. Наиме МНК имале су јефтину радну снагу, јефтине сировине, тржиште које је било слабо конкуренту што је све ишло у прилог увећању профита великих компанија. Уколико се поменути чиниоци дода и повећање ефикасности производних технологија где

⁴ Alfred E. Eckes, „Is Globalization Sustainable?“ govor na sastanku CMRE, Šarlot, S.K., 27. Oktobar 1999.

⁵ Anne Kruger, Financial Times, 16. April 2004. p 15.

⁶ Thomas Friedman, cited in Franklin Foer, Now Soccer Explains the World: An Unlikely Theory of Globalization, New York: Harper Colilins, 2004. p.2.

⁷ Daniel Yerfin, Richard Vietor and Peter Evans, „Fettered Flight: Globalization and the Airline Industry“, Cambridge, MA: Cambridge Energy Research Associates, 2000. p 1-2.

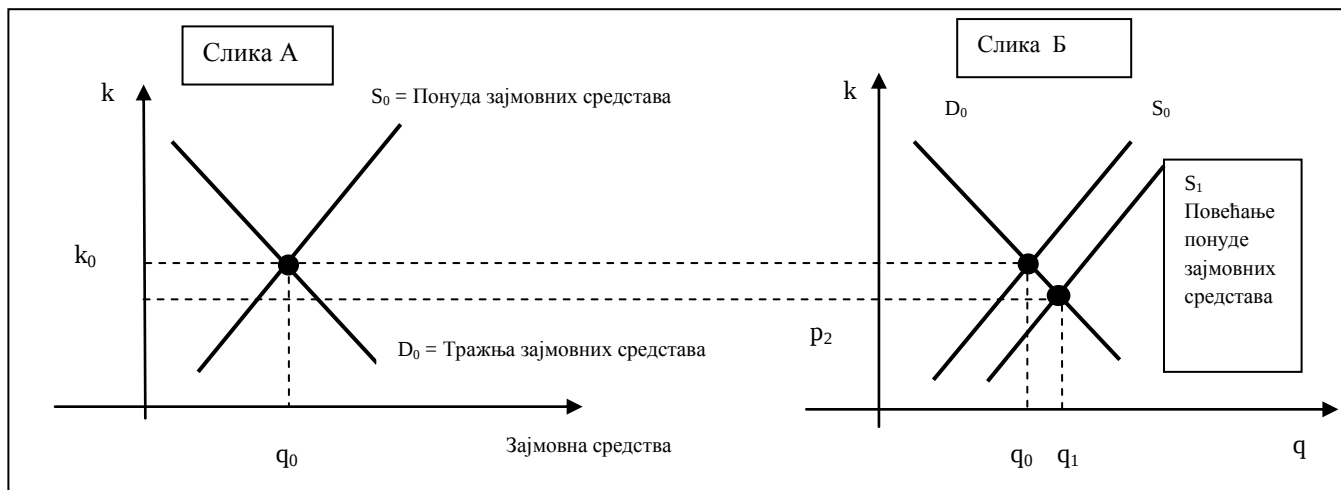
заједно са развојем комуникација и поједитијењем транспорта створени су такви услови да МНК могу заокружити своје пословање у смислу максимизирања профита.

Крајем седамдесетих година прошлог века либералне идеје поново добијају на својој популарности и то уз помоћ наднационалних економских институција као што су Светска банка (СБ) и Међународни монетарни фонд (ММФ) Светска трговинска организација (СТО). Популаризација либералних идеја односила се пре свега на слободно деловање тржишних сила како у интерним оквирима тако и у екстерним оквирима. Што се тиче интерних оквира поменуте институције сматрале су да реформе морају ићи у правцу развоја слободног тржишта. Да би МНК што боље осигурале своје интересе у земљама источне Европе као и у земљама у развоју креиран је економски оквир неолибаралне економије назван „Вашингтонски консензус“ који је обухватао следеће мере:

- Дерегулацију економије,
- Приватизацију државних предузећа,
- Либерализацију трговине у смислу подстицања извоза и укидања царина на увоз,
- Финансијска либерализација у погледу финансијских токова,
- Реформа пореске политике у смислу смањења пореза крупном капиталу,
- Смањење буџетског дефицита путем смањења војних издатака, социјалних издатака,
- Контрола инфлације, као монетарног феномена, и то по цену незапослености,
- Заштита имовински права.

Либерализација у погледу кретања роба, услуга, финансијских средстава на светском нивоу такође се правдала заједничким користима које одбацује трговина за све учеснике. Побољшање користи свих објашњавало се могућношћу повећања криве производних могућности тј. могућности да сви учесници у трговини могу користити већу количину аутпута. Допринос слободне трговине објашњавао се законитошћу компаративних предности који се огледа у ефективности производње аутпута, надаље у специјализацији производње аутпута, повећању продуктивности аутпута, већу разноврсност аутпута који стоје на располагању људима и на крају повећања благостања тј. животног стандарда људи.

Финансијска либерализација треба да доведе до повећања конкуренције на глобалном нивоу, на овај начин цена зајмовних средстава ће се смањити што ће позитивно утицати на повећани обим инвестирања. У условима финансијске либерализације тј. отклањања ограничења у погледу кретања капитала на берзама довешће до нижих каматних стопа које у поређењу са профитним стопама имаће за последицу улазак оних маргиналних произвођача који до тада нису могли организовати производњу поредећи своју цену коштања са тржишном ценом аутопута.

У условима када постоји либерализација на финансијским тржиштима довешће до следеће ситуације. Уколико је реч о држави чија каматна стопа је на ниво k_0 (слика А) и која је већа о каматних стопа на другим тржиштима то ће за последицу имати привлачење зајмовних средстава са осталих тржишта (других земаља). На овај начин прилив или повећање понуде зајмовних средстава утицаће на пад каматних стопа и повећање обима зајмљења финансијских средстава тј. повећања инвестиција (слика Б). Прилив засновних средстава на односно тржиште ће се дешавати све док се каматне стопе на глобалном нивоу не изједначе тј. када не буде постојао мотива за кретање финансијских средстава са једног на другу тржиште. Од оваквог кретања националне економије које имају проблем са недостатком финансијских средстава привућиће недостајућа средства и то по нижој каматној стопи.

Ограничење буџетског дефицита такође је још један од начина да се повећа ниво друштвеног благостања на глобалном нивоу. Буџетска средства треба рационално користити и то у оквирима буџетског прихода. Уколико постоји буџетски дефицит долази до неопходности покривања недостајућих пореских прихода. На овај начин долази до супротног кретања као на слици тј. повећава се тражња зајмовних средстава од стране државе тако да долази до повећања камате и смањења тражње зајмовних средстава тзв „ефекат истискивања“. У обратном случају када држава има вишак средстава то ће

повољно утицати на понуду зајмовних средстава јер се повећава понуда зајмовних средстава што повољно утиче на ниво камате и на обим зајмљења средстава.

На крају период државног интервенционизма један од проблема који се јавио односио се и на ниво инфлације. Умерени раст цена у једној економији назива се инфлација, док висок ниво раста цена у једној економији назива се хиперинфлација (по грегори Манкјуу инфлација која је већа од 50% на годишњем нивоу). Класична економска доктрина сматра да је најважнији фактор који изазива инфлацију је превелика понуда новца. Понуду новца ствара држава тј. држава се стара о количини новца која се налази у односној привреди.

Заштита имовних права је такође једна од кључних препорука ММФ и СБ пре свега се односи на земље у развоју. Како би МНК биле сигурне да ће своје инвестиције вратити као и остварити екстра профите оне морају бити сигурне да им се имовина неће национализовати. Дакле, осећање сигурности мора постојати тј. вера МНК у односну владу да ће поштовати имовинска права, да ће их штити и да неће долазит до њихових промена у кратком периоду. Дакле, извесност тј. сигурност МНК у обављању својих послова пресудно ће утицати на величину инвестиција у земљама развоја. На овај начин се правда инсистирање на заштити имовних права и то пре свега у земљама у развоју од стране неолибералиста.

Допринос глобализације свеопштем напретку може се сагледати на основу статистичких података, као на пример:

- „Светска трговина је после 1950. године порасла између дванест и двадесет два пута;
- Директна страна улагања широм света увећала су се петнаест пута од 1970 године;
- Директна страна улагања у земље у развоју порасла су двадесет пута;
- Дневни обрт на девизним тржиштима био је 15 милијарди долара 1973. Године, данас он износи преко 1.5 билион долара;
- Технолошка производња је порасла шест пута, а међународна трговина у области технологије девет;
- Напредак у погледу комуникације може се видети на примеру да је 1956. Године било могуће каблом спроводити осамдесет девет истовремених телефонских разговора. Данас, путем сателита и оптичких каблова може се спроводити милион разговора,⁸

⁸ Извор: - Alfred Eckes, Thomas W. Zeiler, Globalization and the American Century (New York: Cambridge University Press, 2003.);

- „У другој половини деведесетих ниво незапослености у најразвијенијим земљама је опадао,
- Стопа привредног раста у САД-у и Европи прелазе стопе из треидесетих година прошлог века
- Три од пет најбољи година за Француску (1997-2000.) у погледу отварања нових радних места биле су у периоду глобализације⁹,
- „Између 1980. и 2010. Године удео индустрије (по броју сати) У Европи опада са 23% на 14%, а са 19% на 10% у САД; 5,3 милиона Французарадило је у индустрији 1980. а свега 3,4 милиона 2010. године“¹⁰

Заговорници неолибералне економске политике сматрали су да ће деловање тржишних законитости како интерно тако и екстрно довести до економске стабилности у складу с тим насталу су следећа обећања, и то:

1. „Деловање слободне трговине ће нам омогућити да се искористе сви технички напреси и појединачне компаративне предности, што ће у крајњем исходу имати за последицу раст богатства и општег благаостања;
2. Снага националне државе, временом ће слабити, Моћ националних држава ће слабити тиме што ћес појавити мултинационалне компаније, које ће бити моћније од свих држава, а неће бити под утицајем, политике, нације, вере, расе, него искључиво под утицајем економије;
3. Снага, тиме и моћ биће не у државама него у глобалним тржиштима, тј. мултинационалним корпорацијама;
4. Мултинационалне корпорације биће виртуелне државе. Али такве државе које ће бити осетљиве само на економске законитости које воде напретку, тиме веома стабилне у односу на остале факторе, сем економских;
5. Економија ће бити доминантна религија, којој ће се сви клањати и доминантно ће утицати на историјски развој човечанства;

-Wolf, Why Globalization Works;

- Hohan Gray , False Dawn: The Delusions of Global Capitalism (Lond: Granta Books, 1999.);- истраживања немачког Bundestaga, OECD-а, UNCTAD-а и др.

⁹ Коен Д., (2014.), Homo economicus, Clio, Београд, стр.101.

¹⁰ Lilas Demmou, La Desindustrialisation en France, Direction Generale du Tresor, jun 2010.

6. Самим тим пошто ће се све повиновати тржишту/економији, отклониће се сви узроци који су доводили до вечитих проблема циклуса експанзије и рецесије;
7. Оствариће се константан економски раст у елом свету;
8. Константан и одржив привредни раст који ће бити наднационални утицаће да се многи диктаторски режими распадну као кула од карата (уколико не дозволе својим суграђанима да осете смањење сиромаштва и/или повећање богатства), и самим тим развој демократије;
9. Све претходно довешће до здравог управљања у националним државама, па самим тим и постојањем држава без дугова. Тржиште ће их као врховна религија натерати на то;
10. Сиромашни ће бити мање сиромашнији, а богати још богатији.¹¹

Последице глобализације нису једнозначне, постоје теоретичари који говоре пре свега негативној страни глобализације, а такође постоје теоретичари који говоре о позитивним странама глобализација. Дакле, може се закључити да су резултати глобализације и позитивни и негативни у ком правцу ће се развијати глобализација као неминовност зависи колико ће се успешно моћи контролисати глобализација, заправо ко има моћ да утиче на глобалне токове и тиме остваривати одређене интересе.

¹¹ Ралстон Сол Цон, (2011.), Пропаст глобализма и преобликовање света“, Архипелаг, Београд, стр.23.